

תוספת שביעית

גליון שבועי בענייני שמיטה
Weekly newsletter on the subject of shmitta

פרשת עקב | מנחם - אב תשפ"א

גליון 17

הטמנת ירקות בשביעית | איסור זריעה ומראית העין

ירק האדמה אוצר בתוכו תכונות ייחודיות המקנות לו הלכות משלו || טבעו של הירק המוטמן להתרחב ולהמשיך את צמיחתו ובה ידון המאמר הנוכחי || האם מותר להטמין בשנה השביעית? || שביעית ה'ב

הכל טוב ויפה עד הכסף...

בפרשתנו מביאה התורה כמה מהלכות עבודה זרה. ויש דגש מיוחד לפסוק השגור בפי כל: **"ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמיהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא"** (דברים ז, כו)

וראיית להביא כאן את דבריו המופלאים של זקנינו זצ"ל. למרות שכתבנו עתיקים, ניכר שדבריו נוגעים למעשה משל נכתבו לשעה זו. בהערה לפרשת עקב עמד הרב על קושי בלשון המקרא. כי הנה ראשו של הפסוק פותח ב'לא תביא תועבה אל ביתך'. והנה תועבה הינה לשון נקבה. אך הפסוק מסיים 'שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא. למה כתוב חרם הוא. היה צריך לכתוב חרם היא - בלשון נקיבה. ומדוע שינה הפסוק ממשטב לשונו.

ונקדים כאן את דברי חז"ל בענין זה. כי הנה מקרא זה נדרש לדיני 'חליפי חליפין' במסכת קידושין (נח.), שם עוסקת הגמרא בדיני דבר תפיסת האיסור בחליפי עבודה זרה. הגמרא מחדשת שאיסור עבודה זרה נתפס על כל חילופי העבודה זרה. דין זה מצאנו גם בפירות שביעית, שיש בהם איסור סחורה כפי שפסק הרמב"ם (שמו"י ו, א). ומחמת זה אסור לקבל תמורתם כסף, ואם עבר ומכר אותם, קדושת השביעית נתפסת גם על החליפין. אמנם הגמרא מחדשת שאין הקדושה תופסת את כל חליפי המכירה, אלא ההחלפה האחרונה. ובאופן שאדם ימכור פירות שביעית, האיסור יעבור למעות. ובאופן שיקנה בהם דבר אחר, הקדושה תעבור לחילוף, אך תוסר מעל המעות הראשונות. ויש בכך חידוש, ולכן רואה הגמרא מקום מנין למדו זאת חז"ל, ומדוע דין זה ייחודי לעבודה זרה ושביעית. והתוצאה משיב על כך: **"מיעוטי כתיבי, כתיבי הנא: כי חרם הוא, וכתיבי התם: יובל היא, היא אין, מידי אחרינא"** לא.

בפרשת עבודה זרה, ובפרשת שביעית מצאנו לשון מיעוט. וממנה יש ללמוד שדין חילופי חליפין הינו דין מיוחד לשנים הללו בלבד. ונמצא שהתיבות 'חרם הוא' נצרכות לדרשה זו. אך עדיין עלינו להבין מדוע נקטה התורה בלשון נקיבה, ולא אמרה בלשון זכר.

ועל כך ציין זקנינו לפסוק הקודם, שם אומרת התורה: **"פסילי אלהים תשרפון באש לא תחמד פסל וזהב עליהם ולקחת לך פן תנקש בו פי תועבת ה' אלוקיך הוא"** גם כאן אנו מוצאים שהתורה מציינת את התועבה, אולם

במשנה זו נחלקו רבי מאיר וחכמים בהיתר הטמנת ירק הנקרא 'לוף'. אולם זאת מבואר, שכל השיטות מסכימות שבכדי להטמין את הלוף יש לבצע לפחות שלושה שינויים באופן ההטמנה: בכמות, בעומק, ובאופן הכיסוי. ולאור זאת עולה שאלה יסודית, במה נבדל ירק הלוף משאר הירקות במסכת כלאים, כאשר שם מבואר שהתנאי היחיד הוא זריעה באגודה, ומלבד זאת אין כל עיכוב, ואילו כאן סתמה המשנה שיש לקיים כמה פעולות נוספות כדי להתיר את ההטמנה. וביישום שאלה זו מצאנו כמה שיטות כפי שנביא להלן.

חילוק מציאותי בטבעי הירקות

הנה בזהותו של הלוף מצאנו מחלוקת בירושלמי. דעת ר' יונה שהבצל זהה בהלכותיו לירק הלוף. אולם שיטת ר' יוסה, שבצל פחות חמור, משום שהוא חלק ומשופה, ואין צורך לנהוג בו את כל התנאים האמורים במשנה, וגם בפחות מכך מותר. ולשיטתו של ר' יוסה מבואר, שהחומרות המופיעות במשנתנו הינן תוצאה של תכונה טבעית הקיימת בירק. ועל כן כתב במשנה ראשונה, שמשנתנו עוסקת בירק ה'לוף' בלבד, שכן דרכו לגדול ולהוסיף צמיחה באופן חריג. ולכן גזרו בו הרחוקות נוספות שלא יראה כזורע. (מחלוקת ראשונים אם האיסור הוא מראית העין או איסור דאורייתא). לעומת זאת לפת וצנון שאין דרכם להצמיח כמו הלוף, לא היה צורך להוסיף בהם הרחקה, ולכן מספיק לזרוע אותם בקבוצות, ובכך ניכר שאיסור מתכוין לזרוע בשביעית.

איסור זורע ואיסור ספיחין

בביאור המשנה בכלאים מצאנו מחלוקת ראשונים. יש הסוברים שדברי המשנה, אינו חושש משום שביעית, הכוונה לאיסור זורע. וכן מדויק מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה שם. אולם הרבה מן המפרשים פירשו לגבי איסור 'ספיחין'. וכוננתם לאיסור אכילת ירקות שעלו בשביעית. ונמצא שהמשנה מחדשת שלפת וצנון שהוטמנו בשישית, מותרים באכילה אפילו בשביעית. ולמרות שירק שהוסיף בשביעית אסור משום גזירת ספיחין, כיון שבהטמנה אין דין זריעה, לא גזרו באופן זה.

ונמצא שהמשנה בכלאים לא עוסקת בהטמנה בשביעית עצמה, אלא בערב שביעית. ולפי זה נבין שהמשנה בשביעית באה להשלים את המשנה ההיא, ומבארת את דיני הטמנה בשביעית עצמה. ובכדי שלא יהיה בהם דין ספיחין הצריכו לקיים בהם מספר שינויים. ורק באופן זה הותר. וראה בחזון איש (שביעית יב, ג) שהעלה כן.

מקצת העלים מגולים

אופן נוסף הביא מורינו הגר"ק שליט"א בדרך אמונה, (שמו"י א, טו) על פי המבואר במשנה בכלאים. כזכור, המשנה בכלאים חידשה שהטמנה לא נחשבת כמו זריעה כלפי הלכות רבות. אך המשנה סייגה את דבריה: **"אם**

הידעת?
הלוף כולל בתוכו כ-200 מינים שונים כאשר רבים מהם רעילים ומסוכנים לחאכל

לכל הגליונות
לחץ כאן
להצלחת **צבי הירש ליב** בן שרה לאה
לזון הגן במהרה

הטמנת לפת וצנון

לירקות יש תכונה מיוחדת שמבדילה אותם משאר גידולי השדה. דרך כל הגידולים להצמיח יבול עד להבשלה מלאה. תפוחי עץ למשל, עוברים תהליך הבשלה, וככל שמאחרים את קטיפתם הם הולכים ומרקיבים. לעומת זאת ירקות לא זו בלבד שאינם מתקלקים, ניתן להשביח אותם גם אחרי ההבשלה על ידי השארתם באדמה. הטמנת ירקות יכולה להוביל להשרשה של הירק, וצמיחתו מחדש. אמנם על ידי פעולות מסוימות ניתן למנוע את השרשת הירק, ובתוך כך לשמור עליו לימים רבים שלא ירקב.

המשנה במסכת כלאים מציגה את דין הטמנה בנוגע לכמה מהלכות התורה, נראה את לשון המשנה: **"הטמון לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשרות וניטלים בשבת"**.

לפת וצנון הינן מיני ירקות, וביאר הר"ש את מציאות המקרה, באדם המעוניין לשמר אותם באדמה. וכפי שהבאנו קודם, הטמנה עלולה להביא להשרשה. אך זה חידוש המשנה, שבאופן שנעשה שינוי כשלה בצורת המלאכה, ניתן להטמין את הירק, ואין לחשוש מאיסור כלאים. וכן לענין מעשרות ומלאכה בשבת. וגם לעניינינו, מותר להטמיןם בשביעית.

מהות ה'שינוי' הינה פעולה שתפקידה להוכיח שאין כוונת האדם להטמין לשם איסור. ולכן כתב בירושלמי: **"דתיני ר' חייה כנון אגודה של לפת ואגודה של צנונו"**. ופירוש הדברים, שהיתר משנתנו תלוי בהטמנה ב'אגודה' - קבוצה של ירקות יחד. ומכיון שאין דרך להשריש ירקות בצורה זו, ואדרבה, דרך המשמרים להטמין את הירקות באגודה, לכך מוכח שאינו מתכוין לזרוע, ומותר לעשות כן בשביעית. וראה בצידו הגליון 'היתר הטמנה בשביעית'.

הטמנת לוף

אולם במסכת שביעית (ה, ב) שנינו אחרת. ונביא את לשון המשנה: **"הטמון את הלוף בשביעית רבי מאיר אומר לא יפחות מסאתים עד גובה ג' טפחים וטפח עפר על גבי וחכמים אומרים לא יפחות מארבעת קבים עד גובה טפח וטפח עפר על גבי וטמונו במקום דריסת אדם"**.

מושג בשביעית | לוף

לוף הינו מין ירק (ריבמ"ץ כלאים ב, ה) יש סוברים שהוא מין בצל (ירושלמי שביעית ב, ב), אולם יש סוברים שלוף אינו בצל (ירושלמי שם, שאר ראשונים שביעית ב, ב) יש סוברים שהוא מין קטניות (רש"י שבת קכז:) אך יש המגיהים את גירסתם (הגהות הב"ח שם) יש אשר סברו שלוף הינו מין שורש בעל עלים ארוכים (ריבמ"ץ כלאים שם), והריבמ"ץ במסכת כלאים (ב, ה) כתב 'אנו לא נודע לנו מהו'. ומדברי הרמב"ם משמע שפסק כמו השיטה הסוברת שהיא מין בצל (שמו"י א, טו).

מדברי רבותינו נראה שגודלו כבצל קטן מימדים, פחות מגודל כזית (בעל הטורים במדבר יט, טו). לירק הלוף יש תכונה מיוחדת, שניתן להטמיןו באדמה, ובאופן זה הוא יכול להשמר ימים רבים (שנו"א שביעית ה, ה). כמו כן יש בו תכונה, שאין זרוע מתכלה (תרומות ט, ו).

הטמנת ירקות בשביעית | המשך

הרמב"ם מצריך שהעלים יהיו מגולים גם לדיני שביעית, ועל פי זה כתב לבאר בדרך אמונה, שגילוי העלים הוא סיבה להקל, משום שעל ידי זה ניכר יותר שאינו מתכוין לזרוע. על פי יובן, שהמשנה בכלאים לא הצריכה תנאים נוספים, משום שהעלים מגולים. לעומת זאת המשנה בשביעית עוסקת בלוח שנטמן כולו בארץ, ולכן צריכים לקיים בו את התנאים האמורים במשנתנו.

היו מקצת עליו מגולין אינו חושש'. וביארו רוב מפרשי המשנה כדוגמת הריב"ם, הר"ש, והרא"ש, שכוונת המשנה רק לדיני שבת, משום שיש איסור לטלטל עפר בשבת, ולכן יש להקפיד שהעלים יהיו מגולים. אולם בשביעית אין כל איסור להטמין את הלפת כולה.

אולם מדברי הרמב"ם בהלכות יש להסיק, שפירש את המשנה בדרך אחרת. כי הנה פסק הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (א, טו): 'הטומן לפת וצנונות וכיוצא בהן בשביעית אם היו מקצת העליו מגולין אינו חושש ואם לאו אסור'.

בשונה מפסוקינו, כאן התורה מדברת באיסור חימוד כסף וזהב. ואילו לאחר מכן שבה התורה לעיקר איסור עבודה זרה.

וכאן מגיע היסוד הנפלא, זקני וצ"ל מבאר, שתיעוב עבודה זרה אינה דורשת מאמץ עלאי. מחמת וכיום שבטל יצר עבודה זרה, קל לתעב זאת. ועל כן כאשר התורה חוזרת לכלול את חומרת עבודה זרה אינה עוסקת בתיעוב גוף העבודה זרה, אלא בתיעוב חימוד הממון. משום שהנסיון יעיד שיש יצר הרע גדול בנטילת כספים שיש בהם פקפוק. ודווקא כאן ראתה התורה צורך להדגיש את חומרת העבודה זרה, שאפילו קבלת הכסף שלהם הינו תועבה. ומכיון שהכסף הינו מלשון זכר, חזרה התורה לומר, כי חרם הוא.

היתר הטמנה בשביעית

מבואר שהמשנה הציבה תנאי להיתר הטמנה, והוא שירזע אותם באגודה. בתוך כך ראוי להדגיש, שיש ראשונים הסוברים שישנו תנאי נוסף להיתר הטמנה, והדברים מבוארים בגוף דברי המשנה שאומרת: "אם היו מקצת עליו מגולין". ומשמע שיותר לטמון רק באופן שיש עלים מעל לפני הקרקע.

אולם רוב מפרשי המשנה ביארו את כוונת המשנה לגבי הלכות שבת, אך לענין שביעית סברו שיותר גם באופן שאין העלים ניכרים, ולדבריהם יובן שהיתר הטמנה תלוי בתנאי בודד. אולם הרמב"ם בהלכותיו (שמיטה ויובל א, טו) הזכיר גם את חובת היכר העלים מחוץ לאדמה, ומדוייק בדבריו שהוא תנאי נוסף להיתר הטמנה. וכן פשט הדרך אמונה שם, ויובא להלן בגוף המאמר.

האם הטמנה אסורה מן התורה?

חז"ל התירו להטמין בשביעית, אולם דרשו מהטומן לבצע מספר פעולות שיוכיחו שאין כוונתו למלאכת זריעה. לדוגמה, אדם הרוצה לטמון בצל עליו לחפור בור בעומק מוגדר, ולכסות אותו בכמות עפר מדוייקת.

ויש לחקור אם איסור זה הוא ככל תקנות חז"ל שגזרו מחמת 'מראית העין', או שמא ישנו חשש אמיתי של מלאכה בשביעית. נבחן את המקורות וננסה להגיע למסקנה. הר"ש כותב כך: 'ולא התירו הכתוב לטמון בשביעית דבר מועט משום דמיהוי כזורע'. דברי הר"ש סותרים לכאורה מתחילתו לסופו. כי בתחילה כותב שה'כתוב' לא התיר לטמון בשביעית, ומשמע שהוא דין דאורייתא. אולם בסוף דבריו מנמק משום ד'מיהוי כזורע'. וזוהו משמע שהוא דין דרבנן הנסוב על חשש מראית העין.

עוד יש להוכיח מהפסק שהביא הרמב"ם להלכה (א, טו) שלוף וכיוצא בו מותר בהטמנה רק בתנאים האמורים. ונסתקפו האחרונים מה נתכוין באמרו 'כיוצא בהם'.

ובספר פאת השולחן על המקום הביא שכוונת דבריו לירק הבלע שהוא ספק בירושלמי (שביעית ה, ב) כפי שהובא בפנים המאמר. ומבואר שהרמב"ם פוסק כשיטת ר' יונה, שהיא השיטה המחמירה לעשות דין בצל כדין לוף. וביאר הרב בספרו, שכוונת הרמב"ם להתמיר משום שהטמנה היא דין דאורייתא ובספק גוקטים לחומרא.

אמנם בדרך אמונה (שם) דחה את הדברים, ופשט שהטמנה היא תקנה דרבנן, משום מראית העין. וכן מבואר ברוב מפרשי המשנה. וגם בפירוש למשנה כתב הרמב"ם: 'אסור לטמון ממנו שיעור מועט, מפני שדומה לזריעה'. הרי לנו בפשיטות שאינו דין תורה.

הערות את ניתן לשלוח לכתובת המייל
office@tosefet7.com
או על ידי לחיצה כאן

מערכת תוספת שביעית
מרכז תורני לענייני שמיטה תשפ"ב
כתובת המייל: office@tosefet7.com
את המהדורה המודפסת
ניתן להשיג בבני ברק
בטלפון: 055675262

שביעית

"פסול לך שני לוחות אבנים"

"בעת ההוא אמר ה' אלי פסול לך שני לוחות אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ" (דברים י, א)

בשביעית עצמה. ושיטת רבי שמעון שיותר לפסל רק עד חג השבועות של השנה השישית.

כעת נבוא לברר מהי מלאכת הפיסול. בראשונים מובאים שתי אפשרויות. אופן א' שמלאכת הפיסול הינה הסרת הפסולת, וביאר בתפארת ישראל, שהכוונה להסרת הפסולת מן האילן. האופן השני הובא בר"ש, ברא"ש וברע"ב, שפיסול הינו נטילת ענפי האילן. וכתב הרע"ב לבאר: 'וי"מ מפסולין לשון פסול לך (שמות לד) שחותכים כל הענפים שבאילן כדי שיתעבה'. וכן הובא בר"ש וברא"ש. ועל פי זה באו רבותינו לבאר את מלאכת הפיסול, שהיא הסרת הענפים כדי להשביח את האילן.

אמנם יש לעיין במה נחלקו השיטות. דהנה לפירוש הראשון מדובר באדם המסיר את הפסולת, אלא שיש להבין מהיכן עליו לסלק את הפסולת. אם מן האילן או מן הקרקע שתחתיה. ובאמת סילוק העשבים בשביעית הינה פעולה של מנכש, ומופיעה במשנה בתחילת פרק רביעי, ומבואר שמלאכה זו מותרת באופן שאינו מתכוין לעבודת הארץ. ומשמע שמלאכת הפיסול הינה מלאכה אחרת. ואם נאמר שפעולה זו הינה פעולת סילוק הפסולת מן האילן, אם הפסולת הינה ענפים שאין בהם צו, מה חילוק יש בין הפירוש הא' לפירוש הב'. מאחר ושניהם מבארים את אותו ענין. ודוחק לומר שהחילוק רק במשמעות הלשון. ואם נאמר שהכוונה לפסולת מן האילן, לא יובן מדוע אסור לעשות זאת בשביעית.

ואפשר שהחילוק הוא בתוצאת הפעולה. כי יש הסרת ענפים שהם לצורך סילוק הפסולת, ויש הסרה שהיא לצורך השבחת האילן. ואפשר שזה החילוק שבין הלשונות. שלפירוש הראשון האיסור הוא בסילוק האילן לצורך ייפוי האילן. ולפירוש השני מטרת הסילוק לצורך השבחת האילן, ושניהם אסורים מחמת והם מלאכות אברויי שאין היתר לעשותם.

ובזה יובן פירוש הלשון, שפיסול הינה פעולה בה כדי מתקבלת תוצאה טובה על ידי סילוק הפסולת. ולכן יובן מדוע יכלו מפרשי המשנה לדרוש את הפיסול רק בפירוש השני, כי רק בו מצאנו את הפיסול כפעולה הנועשית בפסולת. לעומת זאת לפירוש הראשון שהוא מענין ייפוי, אינו שייך לפיסול הלוחות.

ה' אומר למשה רבינו לחצוב שני לוחות אבנים. אמנם לשון המקרא הינו 'פסול לך', ויש להבין מדוע כתבה התורה את הכנת הלוחות בלשון פיסול. ובאמת דרשו על כך בגמרא (נדרים לח). 'אמר רבי חמא בר' חנינא, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות, שנאמר, פסול לך שני לוחות אבנים כראשונים, פסולתן שלך היא'. ומבואר ברש"י שם שהגמרא דורשת ממשמעות הלשון 'פסול'. ובשיטת"ק ביאר זאת, משום שהיה צריך לכתוב 'עשה לך שני לוחות אבנים'. ומכך שכתב 'פסול' דרשה הגמרא שלא כפשוטו, ששברי הלוחות מכונים כביכול בתואר פסולת, והם שייכים למשה, ומזה נתעשר.

אלו היו דברי ר' חמא ברבי חנינא, אולם רבי יוסי בר' חנינא דורש באופן אחר, וכן אומרת הגמרא שם: לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרוע, שנאמר: כתב לך פסול לך, מה פסולתן שלך אף כתבן שלך. וביבאור הדברים כתב בשיטה מקובצת שפיסול הינה פעולה של יצירת דבר על ידי סילוק כל הפסולת אשר סביבו, וממילא נוצר התוצר המוגמר. וכך לשון השיטה: 'שניתנה למשה הפלפול בעלמא להבין בה בחריפות ובהבנה והיינו כתוב לך ופסול לך כאדם המדקדק בהלכה שלו ופוסל אותה מכל צד כדי לישבה'. וכוונתו, שהגמרא דרשה את הפיסול לדרך הפלפול שאדם מסיר את הטפל ומוציא את העיקר.

אמנם בעיקר המשמעות מצאנו לכך התחייסות במסכת שביעית וכן אומרת המשנה בשביעית:

'מקרסמין מזרדין מפסלעין עד ראש השנה רבי יהושע אומר כזירודה וכפיסולה של חמישית כך של ששית רבי שמעון אומר כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן רשאי אני בפיסולו'. (שביעית ב, ג)

במשנה זו אנו מוצאים שלושה שיטות תנאים, החולקים בהיתר מלאכת 'פיסול' בשביעית, ובתוספת שביעית. שיטת ת"ק שיותר לפסל עד ראש השנה. שיטת רבי יהושע שיותר אפילו